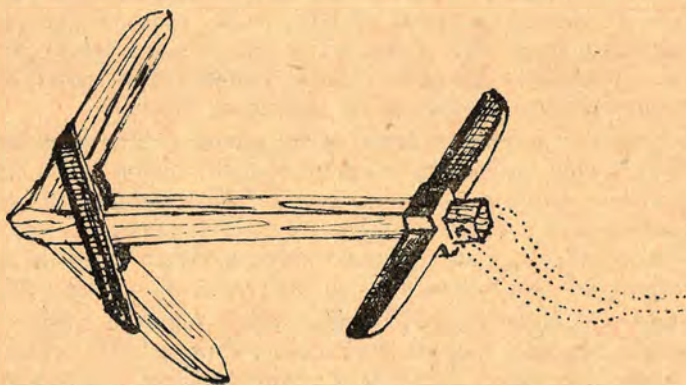

SPOJNICA ANTIČKOG SIDRA IZ POMORSKOG MUZEJA U DUBROVNIKU

JOSIP LUETIĆ

Prošle je godine Pomorski muzej Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku došao do veoma zanimljive, značajne i vrijedne nove akvizicije: spojnice antičkog sidra koju je pronašao i s morskog dna izvadio zagrebački student Ivan Pedrini (muzejski vanjski suradnik). Roneći na dušak svojim organskim zrakom, on je tu spojnicu antičkog sidra našao na oko dvadeset metara dubokom morskome dnu, oko pedeset metara daleko od obalskog ruba, s vanjske

Sl. 1. Antičko drveno i olovno sidro (crtež — rekonstrukcija)

strane molunatskog otočića Supetrića kod luke Gornjeg Molunta nedaleko od Dubrovnika. Pokraj tog podmorskog nalaza Pedrini je pronašao i fragmente amfora, odnosno stare krhotine keramike.

Ta olovna spojnica antičkog sidra ili kopča, kako ju je prozvao prof. Mladen Nikolanci¹ — uistinu je rijedak originalan muzejski primjerak, pa je taj podmorsko-arheološki nalaz vrijedan naše posebne pažnje, proučavanja i objavljivanja.

¹ Mladen Nikolanci, Neki pomorski predmeti i spomenici iz srednje Dalmacije; Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, svezak IV; Split 1953; strana 166.

Ovom prilikom treba napomenuti da je u posljednje vrijeme takve i slične predmete izbacila na »svjetlo dana« nova grana moderne muzeologije: podmorska arheologija, koja će nam u budućnosti moći razjasniti mnoga dosad neriješena pitanja o životu starih pomorskih naroda o kojima je »suhozemna« arheologija već rekla sve ono što je, na temelju dugogodišnjeg naučnog istraživanja dosada mogla kazati. Međutim, treba istaći da današnja tehnička dostignuća u opremi podmorskih ronilaca mogu veoma mnogo pomoći podmorskoj arheologiji, pa se može pristupiti organiziranom i sistematskom proučavanju, ispitivanju i vađenju s morskog dna pojedinih predmeta, pa i čitavog broda. Uz mnogobrojne brodove leži na dnu našeg obalnog teritorijalnog mora veliki broj potopljenih dijelova inventara s ostacima tereta brodova, o čemu moraju voditi računa sve naše zainteresirane ustanove, u prvom redu konzervatorski zavodi, pa muzeji, a posebno organi koji vode kontrolu nad izdavanjem dozvole za podvodno ribarenje (da se ne bi ponovio slučaj onih francuskih podvodnih ribara, koji su 1959. godine ribareći uzduž dalmatinske obale s brodom zadarskog »Putnika«, bez dozvole, na očigled naših ljudi uništili veliki broj antičkih amfora).

Od mnoštva raznovrsnih predmeta brodske opreme koji su dosad izvađeni iz mora svakako je s i d r o »najpomorskiji« predmet, pa kao takav i veoma zanimljiv muzejski eksponat. To nije samo zbog nešto dekorativnijeg oblika i načina izrade, koliko zbog simbolike koju sidro predstavlja: ono je često za pomorca (brod) značilo spas od sigurne smrti i neizbježnog brodoloma. Bez obzira na to što je sidro još uvijek simbol pomorstva i mornarstva, ono ima i danas veoma važnu i značajnu ulogu pa i na najmodernijem motornom ili atomskom brodu.

Antička sidra, o kojima ćemo ovdje govoriti, bila su izrađena od drva i olova.² Dok su metalni njegovi dijelovi obično ostali na mjestu gdje je brod bio potopljen, odnosno gdje se sidro, nekim slučajem, izgubilo, njegovi su drveni dijelovi tokom vremena uništeni. Zato se, proučavajući dosad izvađena i nama poznata sidra, možemo zadržati uglavnom na onim njegovim dijelovima koji su nam sačuvani u originalu.

Zanimljiv je historijat oblikovanja sidra, odnosno njegov razvoj,³ a pogotovu u pogledu njegove veličine i težine prema veličini broda. Veličina i težina antičkih sidara bila je veoma različita; njihova je veličina bila uglavnom od 40 do 300 centimetara, a težina od 7 do oko 750 kilograma.

Svi glavni okovi — prečke antičkog sidra, koji su pronađeni u našim teritorijalnim vodama,⁴ a sada su pohranjeni u Arheološkom muzeju i Pomorskom muzeju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Splitu, pa u Institutu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru

² Antoine Jal, *Archéologie Navale*, Paris 1840.

³ Antoine Jal, *Glossaire Nautique*, Paris 1848; strana 128-133.

A. Montferrier, *Dictionnaire de Marine*, Paris 1846; strana 49.

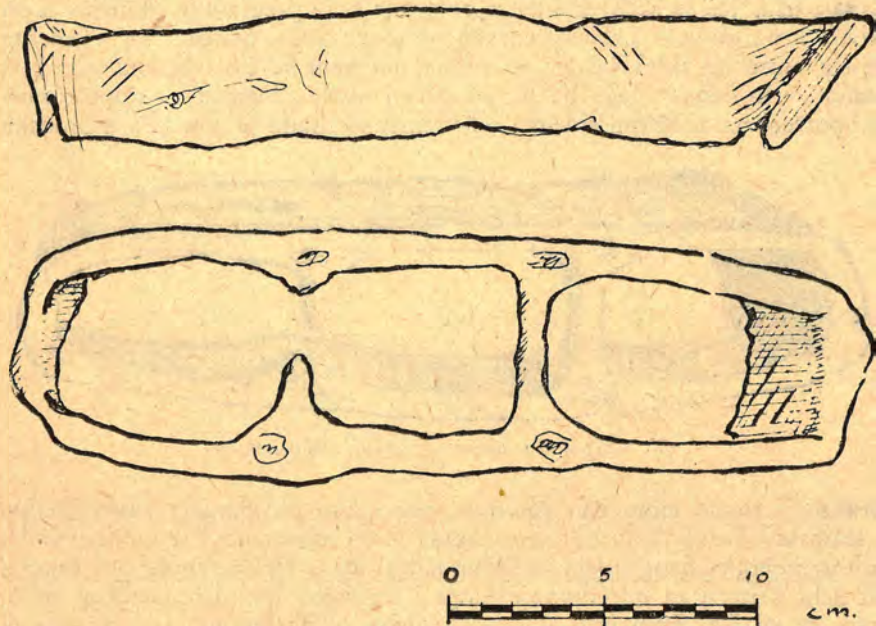
Saverien, *Dizionario di Marina*; Venezia 1769.; strana 27. *Enciclopedia italiana*, Treccani, Milano 1929.; Tom II; str. 160.

⁴ Mladen Nikolanci, o. c.

Sl. 1 — Gornji dijelovi amfore izvađeni sa morskog dna u Moluntis

i u Gradskom muzeju u Korčuli, predstavljaju clovnu prečku jednakih kutova koja je po sredini probušena posebnim otvorom u obliku četvero-kutne kutije bez vrha i dna, kroz koju je prolazio drveni dio sidra. Taj je dio sidra — olovna prečka — okov—, bio dosada u nauci dobro poznat. Na tom metalnom dijelu antičkog sidra majstori su pored posebne

Sl. 2. Spojnica antičkog sidra iz dubrovačkog Pomorskog muzeja

tehnike izrade i nekih drugih detalja znali urezati monogram svoj ili vlasnikov, ili pak ime zapovjednika broda kojemu je sidro pripadalo.⁵

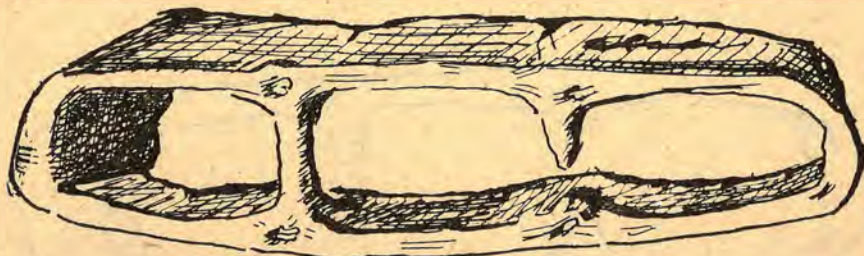
Izostavljamo ovdje opis antičkog olovno-drvenog sidra, jer je taj sa crtežima i rekonstrukcijama i oznakom odnosne literature već objavio prof. Mladen Nikolanci u naprijed citiranom radu, pa ćemo se zadržati samo na onom dijelu antičkog sidra koji je izvađen s morskog dna u Gornjem Moluntu a sada je pohranjen u Pomorskom muzeju Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, jer se o tom dijelu sidra u muzejsko-arheološkom svijetu dosad veoma malo znalo.⁶

⁵ N. Gargallo, *Ancore sommerse, Mondo sommerso, Rivista mensile di vita sub-acqua*, Luglio 1959, Roma; strana 27.

U ovom je članku objavljen opis nedavno izvadene olovne spojnice antičkog sidra za koju autor u legendi ispod slike veli: »Uno dei »ceppi« del tipo meno frequente e probabilmente più antico«. Osim toga taj autor smatra spojnicu antičkog sidra zanimljivim raritetom. Dakle, uglavnom njegovo je mišljenje jednako mišljenju koje je imao o spojnici antičkog sidra i prof. M. Nikolanci još 1953. godine.

⁶ N. Gargallo, o. c., strana 30.

To je onaj dio antičkog sidra što ga je prof. Mladen Nikolanci nazvao »metalna kopča«⁷ dok bi mu, po našem mišljenju, bolje odgovarao naziv *spojnica* koji bolje odgovara funkcionalnosti samog predmeta, jer je taj sidreni dio u stvari spajao (a ne kopčao) i čvrsto sljubljiavao donje drvene kotvene krakove sidra. To je zapravo jedna metalna poduga nepravilna olovna »kutija« bez vrha i dna koja je sa strane nešto kosa i uža. Još su sačuvane dvije pregrade koje pregrađuju »kutiju« u tri dijela kroz koju su prolazili drveni dijelovi sidra. Uloga ovog elementa dijela antičkog sidra veoma je važna, pa nam se čini da ona nije bila samo »vrlo česta«⁸ nego da je ona bila i uistinu logično i »stopostotno« u upotrebi na antičkim sidrima od vremena otkada je ona ušla u brodsku

Sl. 3. *Spojnica antičkog sidra iz Dubrovnika*

praksu, i to ne samo kao spojnica, već i kao pojačanje i funkcionalno i težinsko. To što dosad imamo veoma malo sačuvanih i iz mora izvađenih primjeraka ovog dijela antičkog sidra, još uvijek ne može biti mjerilo ili neki kriterij za određivanje uloge i upotrebe spojnice antičkog sidra, kao što to čini Bouscaras u svom prilogu objelodanjenom u Rivista di studi Liguri 1954. (prema članku prof. M. Nikolancija). Ta nas spojnica može samo podsjetiti na historijski razvoj sidra uopće, a posebno na ono što je izvan svake sumnje, naime, da je spojnica, od časa kada ju je pomorac počeo upotrebljavati na brodu bila u antici neprestano glavni stopostotni dio antičkog sidra te da je ostala u upotrebi sve do daljeg usavršavanja sidra.

Olovna sidrena spojnica iz dubrovačkog Pomorskog muzeja Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti ima ove dimenzije: najveća dužina odozgo 29 centimetara, odozdo 22 centimetra, najviša visina 4 centimetra, najveća širina 8 centimetara, debljina olova oko 1 centimetar, a sveukupna težina 1 kilogram i 640 grama.⁹ Izgled te dubrovačke spojnice nešto je drukčiji od one splitskog Arheološkog muzeja: dubrovačka spojnica antičkog sidra nema pravilan četverouglasti oblik, već je nešto nepravilno zaobljena na oba kraja. Osim toga ta je

⁷ Mladen Nikolanci, o. c., strana 167.

⁸ Mladen Nikolanci, o. c., strana 168.

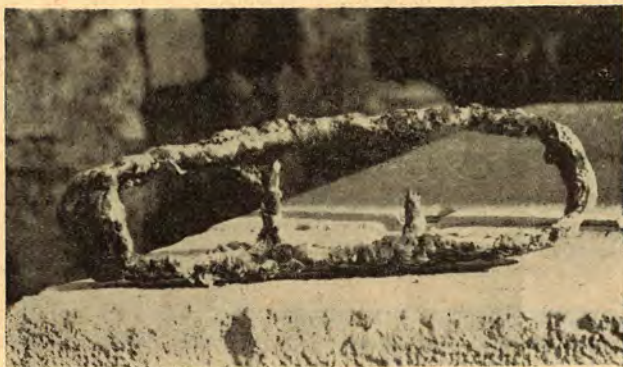
⁹ Inventarni broj muzejskih predmeta 1315 (2825) Pomorskog muzeja Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.

spojnica dosta oštećena s donje strane, gdje se lijepo vidi koliko ju je »zub vremena« izgrizao (nedostaje jedan dio spojnice).

Na toj spojnici nemamo nekih likovnih pomodnih elemenata; nemamo ostalih karakterističnih elemenata u oblikovanju tih dijelova antičkog sidra, a uz nedostatak uže stručne literature i ostalih indicija ta se spojnica antičkog sidra zasad još ne može preciznije datirati.

Na temelju tog dosad ovdje iznijetog, kao i na temelju priloženih ilustracija može se zaključiti da je ta spojnica bila dio jednog, svakako manjeg, antičkog sidra.

Uz spojnicu splitskog Arheološkog muzeja dubrovački je primjerak, koliko nam je dosad poznato, drugi primjerak koji je dosad sačuvan u našim muzejima, pa je takav bez sumnje raritet o kojemu je bilo potrebno na ovom mjestu iznijeti barem ovoliko i na ovaj način.

Sl. 4. Spojnica antičkog sidra iz dubrovačkog Pomorskog muzeja

Summary

THE CLAMP OF AN ANTIQUE ANCHOR FROM THE DUBROVNIK MARITIME MUSEUM

The autor of this article, J. Luetić, who is director of the Maritime Museum of the Historical Institute of the Yugoslav Academy in Dubrovnik, treats of antique anchors kept in our museums. In the sequence he describes a detail of such anchors, i. e. the clamp. One such clamp was donated to the Museum by the young maritime explorer I. Pedrini, who had recovered it from the sea-bottom in the harbour of Gornji Molunat near Dubrovnik. It is a unique find. The function of a clamp was to connect the anchor's nether wooden arms. It is a longish leaden box, which is somewhat oblique and narrower at its ends. According to Luetić, the rôle of this part of antique anchors was very important. When seafarers began using it, the clamp became the principal part of the antique anchor, and as such it remained in use until the anchor was perfected.

This antique leaden anchor clamp kept in the Dubrovnik Maritime Museum of the Historical Institute of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts possesses the following dimensions: upper length, 29 cm., lower length, 22 cm., height, 4 cm., maximum width, 8 cm., maximum thickness of the lead, 1 cm., total weight, 1 kg. and 640 grammes.

The Dubrovnik clamp under discussion formed part of a small antique anchor, and it is the only specimen to be found in our museums besides the clamp kept by the Split Archaeological Museum.